

SCIENCE PROBLEMS.UZ

ISSN: 2181-1342 (ONLINE)

№ 4 (3) - 2023

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРЬ МУАММОЛАРИ

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ
СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES
AND SOCIAL SCIENCES

ЭЛЕКТРОН ЖУРНАЛ

ЭЛЕКТРОННЫЙ ЖУРНАЛ

ELECTRONIC JOURNAL

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 4 (3)-2023

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2023

БОШ МУҲАРРИР:

ИСАНОВА ФЕРУЗА ТУЛҚИНОВНА

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Аброр – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакарров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Носирходжаева Гулнора Абдукаххаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Гайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш

ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарқанд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхати (Рўйхатга) киритилган.

Crossref DOI:

Таҳририят Crossref DOI нинг расмий аъзоси ҳисобланади ва 10.47.390 DOI префиксига эга. Ҳар бир нашр ва илмий мақолага индивидуал Crossref DOI рақами берилади.

Google Scholar

Журнал Google Scholar (Академия) да индексацияланади.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.
Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамият.

Таҳририят манзили:

Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com
Телеграм канал: https://t.me/scienceproblems_uz

МУНДАРИЖА

07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ

Gadoyev Dadaxon Hayrulloevich
“ХО‘JA PESHKO” MASJIDI TARIXI 9-14

Raxmatulloyev Murodjon Xikmatulloyevich
MATBUOT VA OMMAVIY AXBOROT VOSITALARINING RIVOJLANISHIDA SO‘Z ERKINLIGINING
MINTAQAVIY-HUQUQIY ASOSLARI..... 15-20

08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ

Курпаяниди Константин Иванович
НЕКОТОРЫЕ ОСОБЕННОСТИ МЕТОДОЛОГИИ ИССЛЕДОВАНИЯ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОЙ
СРЕДЫ МАЛЫХ ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ 21-34

Камбаров Жамолдин Хикматиллаевич
РАҚАМЛИ ИҚТИСОДИЁТНИНГ БОЗОР ҚОНУНЛАРИГА ТАЪСИРИ ТАДҚИҚИ 35-45

Паязов Мурод Максудович
“ЎЗБЕКИСТОН ТЕМИР ЙЎЛЛАРИ” АЖДА ХИЗМАТЛАР БОЗОРИДАГИ БОШҚАРУВ
СТРАТЕГИЯСИНИ ИШЛАБ ЧИҚИШ..... 46-59

Рўзиев Абдумалик Ортиғалиевич
ИННОВАЦИОН ИҚТИСОДИЁТНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА РАҚАМЛАШТИРИШНИ
БАҲОЛАШ ХАЛҚАРО АМАЛИЁТИ 60-74

Хожаев Азизхон Саидалохонович
ОЛИЙ ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИНИНГ МОЛИЯВИЙ БАРҚАРОРЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШДА
БЮДЖЕТДАН ТАШҚАРИ МАБЛАҒЛАРНИНГ ШАКЛЛАНИШИ, ЎРНИ ВА УЛАРНИНГ
ТАҲЛИЛИЙ ЖИҲАТЛАРИ 75-87

Хўжанова Гулшода Отамуродовна
САНОАТ КОРХОНАЛАРИДА КЛАСТЕРЛАРНИНГ АҲАМИЯТИ 88-93

Xatrayeva Sayyora Nasimovna, Pirimqulov Jaхонгир
ANO‘LI OZIQ-OVQAT XAVFSIZLIGINI TA‘MINLASHDA O‘SIMLIKCHILIK TARMOG‘INI
RIVOJLANTIRISH TENDENSIYASI 94-99

Пардаева Шаҳноза Абдинабиевна
МОЛИЯВИЙ НАТИЖАЛАРНИНГ СТРАТЕГИК БОШҚАРУВ ҲИСОБИ МЕТОДОЛОГИЯСИНИ
ТАКОМИЛЛАШТИРИШ..... 100-105

Очилова Наргиза Акрамовна
ЗНАЧЕНИЕ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ФАКТОРОВ В РАЗВИТИИ ДЕХКАНСКИХ И ПОДСОБНЫХ
ХОЗЯЙСТВ 106-112

Alimardonova Zebuniso

SURXONDARYO VILOYATINING MAMLAKATIMIZ TURIZM SOHASINI RIVOJLANTIRISHDAGI
O'RNINI VA ASOSIY RIVOJLANISH TENDENSIYALARINING TAHLILI113-118

09.00.00 – ФАЛСАФА ФАНЛАРИ

Khakimov Nazar, Amridinova Dilrabo, Kurbanova Sevara

TEACHING SOCIAL HUMANITARIAN SUBJECTS IN UNIVERSITY: NAVIGATING COMPLEXITIES
AND CONTROVERSIES IN THE CLASSROOM TO EMPOWER STUDENTS119-125

Bayaliev Djaxongir Kaynarbekovich

GLOBALSHUV JARAYONIDA DINIY VA DINYOVIY G'OYALARNING RIVOJLANISH
TENDENSIYALARI126-132

Raurova Ra'no Soyibovna

XOJA ISMAT BUXORIY MANAVIY BARKAMOLLIKKA ERISHISH HAQIDA133-137

Yusubov Jaloliddin Kadamovich

JAHON ILM-FANIDA ABU NASR FOROBIY ILMIY-MADANIY MEROSINING TUTGAN O'RNINI VA
AHAMIYATI138-145

Xolmirzaev Nodirjon Низомжонович

ШАҲАРЛАР ЭКОЛОГИЯСИНИ САҚЛАШНИНГ ДОЛЗАРБ МАСАЛАЛАРИ146-151

Қиличев Абдор

АМИР ТЕМУР ДАВЛАТИДА БОШҚАРУВ ИНСТИТУТЛАРИ152-162

Мамасалиев Мирзоулуф Мирсаидович

АМИР ТЕМУРНИНГ ТАШҚИ СИЁСАТДАГИ ФАЛСАФИЙ - АХЛОҚИЙ ЖИҲАТЛАР163-169

Tag'oyeva Dilnavoz Narziqulovna

JADIDLAR MA'NAVIY MEROSIDA XOTIN-QIZLAR TARBIYASI170-175

10.00.00 – ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ

Жумаева Феруза Рузикуловна

ТРАНСПОЗИЦИЯ ВНУТРИ КАЧЕСТВЕННЫХ И НЕКАЧЕСТВЕННЫХ
АДЪЕКТИВОВ176-181

Fayziyeva Aziza Anvarovna

KONSEPTUAL METAFORIK MODELLARNING O'ZBEK TILIGA
TARJIMASIDA EKVIVALENTLIK182-187

Кадиров Камол Намазович

ИЗУЧЕНИЕ ВОЛШЕБНЫХ СКАЗОК В МИРОВОЙ ФОЛЬКЛОРИСТИКЕ188-194

Normamatov Farrux Komiljon o'g'li
LINGVOMADANIYATSHUNOSLIK VA KOGNITIV TILSHUNOSLIKNING O'ZARO ALOQASI VA
ULARDA KONSEPTNING AHAMIYATI195-202

Камилова Дурдона Козимджановна
ТИЛЛАРДА “БИЗНЕС ВА ТАДБИРКОРЛИК” ТЕРМИНЛАРИНИНГ СТРУКТУРАЛ
ШАКЛЛАНИШИ203-209

12.00.00 - ЮРИДИК ФАНЛАР

Ismatullayev Otabek Taxirovich, Maxmudov Bahodir Hakimjon o'g'li
ATROF-MUHITNI MUHOFAZA QILISH VA EKOLOGIK JINOYATLARNI
TERGOV QILISHDA XORIY TAJRIBASI210-215

Икромов Шерзод Рахимджанович
ЕТИМ БОЛАЛАР ВА ОТА-ОНА ҚАРМОҒИДАН МАҲРУМ БЎЛГАН БОЛАЛАРГА ДОИР
МАЪЛУМОТЛАРНИ СИР САҚЛАШНИНГ ҲУҚУҚИЙ МУАММОЛАРИ216-221

13.00.00 - ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ

Jurayev Bobomurod Tojiyevich
SOMONIYLAR DAVRI MUTAFAKKIRLARINING PEDAGOGIK TA'LIMOTLARIDA
VATANPARVARLIK TARBIYASI MASALALARI222-226

Хакимова Мақсадхон Дилшодбековна
ЎТКУР ЮРАК КИРЛАРИНИ ЮВАДУРҒОН ТОЗА МАЪРИФАТ СУВИ227-233

Abdullayev Madiyar Daniyar o'g'li
XORIJIY MAMLAKATLARDA GEOGRAFIYA TA'LIMI MUAMMOLARI234-240

Nasritdinova Madina Nurullayevna
ARTPEDAGOGIK YONDASHUV ASOSIDA BO'LAJAK MUSIQA TA'LIMI O'QITUVCHILARINING
IJODKORLIK QOBILIYATLARINI RIVOJLANTIRISHNING DIDAKTIK TA'MINOTI241-246

Botirova Sevara Mamurovna
PEDAGOGIKADA ZAMONAVIY KOMMUNIKATSIYA MODELLARI247-253

Sarvarova Gulshan Israfilovna
THE ROLE OF ASSESSMENT LITERACY IN EFL254-258

Хамидова Зайнура Рамазоновна
УМУМИЙ ЎРТА ТАЪЛИМ МАКТАБ ДИРЕКТОРЛАРИНИНГ БОШҚАРУВ ФАОЛИЯТИНИ
БАҲОЛАШДА КОНЦЕПТУАЛ ЁНДАШУВЛАР259-264

Jumayev Sohijon Botirboyevich
O'QUV-MASHG'ULOT GURUHLARIDA SHUG'ULLANUVCHI 11 YOSHLI KURASHCHILARNING
UMUMIY JISMONIY TAYYORGARLIGI DINAMIKASI265-271

<i>Tursunova Mukhabbat Ikromovna</i> THE POWER OF PERSONALIZATION: UNLOCKING SUCCESS WITH AN INDIVIDUAL STRATEGY FOR ENGLISH TEACHERS	272-277
<i>Samadova Sarvinoz Samad qizi</i> BAG'RIKENGLIK TARBIYASI – DAVR TALABI	278-283
<i>Ismailova Guzal Fayzullayevna</i> PEDAGOGIKA OLIY O'QUV YURTI CHET TILI YO'NALISHI TALABALARNING MUSTAQIL ISHLARINI TASHKIL ETISHDA TIZIMLI YONDASHUVLAR	284-289
<i>Землянкина Юлианна Искандаровна</i> ЭФФЕКТИВНОСТЬ ПРИМЕНЕНИЯ ИНТЕРАКТИВНЫХ МЕТОДОВ ОБУЧЕНИЯ НА УРОКАХ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА	290-298
<i>Samadova Marg'uba Kuchkarovna, Ziyayeva Muhayyo Usmanjonovna</i> COMPULSORY METHODS IN TEACHING ESP	299-303

09.00.00 – Фалсафа фанлари

Bayaliev Djaxongir Kaynarbekovich

Falsafa fanlari nomzodi,
TDIU “Umumiy va aniq fanlar” kafedrasida dotsenti
E-mail: Jahangir2015@yandex.ru

GLOBALLASHUV JARAYONIDA DINIY VA DINYOVIY G’OYALARNING RIVOJLANISH TENDENTSIYALARI

Annotatsiya. Globallashuv va dinning zamonaviy jarayonlarining o‘zaro ta’siriga muallifning yondashuvini taklif etadi. Tadqiqot mavzusi - bu globallashuv jarayonlari dunyoviy ishlarning o‘shishi va jamiyatdagi diniy va dunyoviy g‘oyalari bo‘lgan o‘zaro ta’siri. Diniy ongdagi o‘zgarishlarga ta’sir etuvchi jarayonlarni aniqlash va imonlilarning ongining xususiyatlari davlat diniy aloqalarini optimallashtirishga va dunyodagi diniy keskinliklarning pasayishiga hissa qo‘shishi mumkin.

Kalit so‘zlar: din, globallashuv, diniy ong, globallashuv jarayonlari, din evolyutsiyasi, sekulyarizm, sekulyarizatsiya, davlat-din munosabatlari, sinkretizm, e’tiqod.

Байалиев Джахонгир Кайнарбекович

кандидат философских наук,
доцент кафедры «Общие и точные науки» ТГЭУ

ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ РЕЛИГИИ И РЕЛИГИОЗНЫХ ИДЕЙ В ПРОЦЕССЕ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Аннотация. В статье предлагается авторский подход к взаимодействию современных процессов глобализации и религии. Предметом исследования являются изменения, происходящие в коллективном религиозном сознании под влиянием глобализационных процессов, роста секуляризации и идей светскости в обществе. Выявление процессов, оказывающих влияние на изменение религиозного сознания, и особенностей сознания верующих может способствовать оптимизации государственно-религиозных отношений и снижению межрелигиозной напряженности в мире

Ключевые слова: религия, глобализация, религиозное сознание, глобализационные процессы, эволюция религии, светскость, секуляризация, государственно-религиозные отношения, синкретизм, вера.

Bayaliev Djakhongir

Tashkent State University of Economics
Associate professor, candidate
of philosophical sciences

TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF RELIGION AND RELIGIOUS IDEAS IN THE PROCESS OF GLOBALIZATION

Abstract. The article offers the author's approach in interpretation of correlation processes between globalization and religion. The author makes a research of changes in religious conscience, identifies the circumstances of religiosity globalization and influence degree of multiculturalism ideas and politics of integration. Also, the author highlights that globalization of religious conscience is a natural process, a feature of contemporary stage of religion evolution within the framework of globalization processes.

Keywords: secularization, secularism, the evolution of religion, globalization processes, religious consciousness, globalization, religion, state-religion relations, syncretism, confidence

<https://doi.org/10.47390/A1342V3I4Y2023N14>

Kirish

Sobiq totalitar tuzumi barham topib, uning o'rnida yangi mustaqil davlatlarning paydo bo'lishi, bu mamlakatlar hududlarida (hatto undan tashqarida ham) mafkuraviy kurash g'oyat keskinlashib ketdi. Bu mafkuraviy kurashda globallashuv jarayonlari dunyoviy ishlarning o'sishi va jamiyatdagi diniy va dunyoviy g'oyalari bo'lgan o'zaro ta'sirining o'z o'rnini va bu mamlakatlarda o'ziga xos jihatlari, xususiyatlari bor. Yangi, dunyoviy davlat va demokratik jamiyat qurish sharoitida diniy mafkuraning manbalari, ijtimoiy asoslari nimadan iborat, dunyoviy mafkuralar bilan munosabati Sobiq totalitar tuzumi davridagidan farqli ravishda qanday kechishi, o'zaro munosabatlari tamoyillari, tendentsiyalari qanday omillar bilan bog'liqligi nazariy va amaliy jihatdan katta ahamiyatga ega. Bu muammolarni xolisona, falsafiy tahlil qilib, dunyoviy va diniy g'oyalar o'rtasidagi munosabatni optimallashtirish, ularning hamkorligidan jamiyat istiqboli yo'lida samarali foydalanish mumkin.

Адабиётлар таҳлили ва методология

Ushbu tadqiqotning maqsadi globallashuv jarayonida diniy va dinyoviy g'oyalarning rivojlanish tendentsiyalari ijtimoiy hayotdagi o'rnini va rolini asoslash. Ushbu tadqiqotda asosiy metodologiya ilmiy bilishning tarixiylik va mantiqiylik, alohidalik, xususiylik va umumiylik, analiz va sintez, induksiya va deduktsiya metodlaridan foydalanildi. Muallif hozirgi globallashuv sharoitida turli millat aholisi ongida diniy va dunyoviy tamoyillarining shakllanish omillarini, o'ziga xos xususiyatlarini ishonchli xulosalar chiqarish maqsadida turli guruhga mansub aholilar o'rtasida sotsiologik tadqiqot o'tkazdi, ular bilan suhbatlar olib bordi, o'zining kundalik hayotida kuzatgan tajribalaridan, materiallaridan ham foydalandik. Maxsus ishlab chiqilgan so'rovnoma natijalarini boshqa materiallarga qiyosan tahlil qilib, ishonchli ilmiy-nazariy xulosalar keltirib chiqarildi.

Nazariy asos globallashuv jarayonida diniy va dinyoviy g'oyalarning rivojlanish tendentsiyalari ta'sirini shakllantirish bo'yicha tadqiqot olib borgan S.M. Arifxanova, P.J. Abdullaxonov, B.M. Bobojanov, Z. Alimova, T.Karim, V.M. Mejuev, Sh. Evkachev, I.X. Yakubov, S.P. Shtumpf, I.B. Sepkova, Erofeeva K.L., Izluchenko T.V., Kosichenko A.G., Lobovik B.A., Minchenko T.P., Omarova Z.U., Ponkin I.V., Ponkin I.V., Sprygina E.A., Subbotin E.V., Tetyuev L.I., Ursul A.D., Xabermas Y., Elbakyan E.S., Yatsenko M.P., kabi mualliflari ilmiy ishlariga murojaat qilingan. Xususan, Maxmud Xotamiy: "Shuxbasiz, ilohiy xushxabar makon va zamon chegarasidan tashqaridadir, lekin biz makon va zamonda mavjudmiz. Demak, bizning tushunishimiz va tasavvurlarimiz makon va zamondan tashqariga chiqa olmaydi. Bizning ilohiy qonunlarni tushunishimiz yaratilish kitobi (kniga tvoreniya) haqidagi tasavvurlarimiz makon va zamon bilan chegaralangan. Bilim quyidagicha o'zgaradi: kishilar, olimlar bir vaqt mobaynida bir tasavvurga egalar, boshqa vaqtda ularning tasavvurlari o'zgaradi va hatto ilgari ideallarini inkor qilib, yangilari keladi" deb asoslaydi [Xotomiy. M. 2001 s 242]. Shu nuqtai nazardan ushbu maqolalarda globallashuv jarayonida diniy va dinyoviy g'oyalarning rivojlanish tendentsiyalari diniy va dunyoviy mafkuralarning o'zaro uyg'unlashuvi haqida tahlil etilgan.

Muhokama va natijalar

Globalashuv — bu hayot sur'atlarining beqiyos darajada tezlashuvi demakdir. Yana, globalashuv millat va elatlar, mamlakatlarning madaniy, ma'naviy, iqtisodiy jihatidan uyg'unlashuviga olib keladigan jarayondir. Bugungi dunyoning taraqqiyoti ichki va tashqi omillar ostida yuzaga kelmoqda. Ichki va tashqi omillar asosan axborot vositasi bilan ta'sir ko'rsatmoqda. Ayniqsa, ommaviy axborot vositalari – radio, televidenie, gazeta, jurnal va internet orqali axborot ayirboshlash rivojlanib bormoqda. Olimlarning fikricha, inson 85 foiz axborotni ko'rish orqali, qolgan 15 foizini eshitish orqali olar ekan. Demak, bu o'rinda televidenie va internetning roli har qachongidan ortadi. Misol uchun, 2002 yilgi Sidney Olimpiadasi musobaqalarining ochilish marosimini dunyo aholisidan 3 milliard 600 million kishi to'g'ridan-to'g'ri tomosha qilgan. Rossiyalik olim Yu.Kashlev to'plagan mana bu ma'lumotlarga e'tibor beraylik: Insoniyat XXI asrga 2,2 million radiopriemnik, 1 milliard 200 million televizorga ega sifatida kirib kelgan. Bundan 30-40 yil oldin buni tasavvur qilib ham bo'lmas edi.

Hozirgi vaqtda din zamonaviy jamiyatning eng muhim hodisalaridan biri bo'lib, uning hayotiy faoliyatiga ma'lum darajada globalashuv jarayonlari ta'sir ko'rsatadi. Dunyoviy mamlakatlarda dunyoviy muomalasi tamoyiliga va dunyoviy mamlakatlarda dunyoviy davlatlar tamoyilini aks ettirish istagiga qaramay, dindorlikning ko'payishi va bir yoki boshqa diniy ta'lim beruvchilarning ko'payishi kuzatilmoqda. Iqtisodiyot, siyosat va ijtimoiy munosabatlardagi birlashtirish va integratsiya ruhiy hududga ta'sir ko'rsatmadi. O'z navbatida, davlat diniy munosabatlar va diniy aloqalar tabiati xarakteriga ta'sir qiladi. Globalashuvning rivojlanishi va hozirgi holati to'g'risida globalashuvning ta'siri muammosi bugungi kunda imonlilarning diniy ongi Rossiyadagi ko'plab tadqiqotlar uchun muhimdir [1], T.P. Mingchenko [5], A.G. Kosichenko [3], Es Elbakyan [15]).

Biroq, ko'p sonli ishlarda diniy ongni diniy mansubligidan qat'i nazar, diniy ong sifatida hisobga olgan holda o'qishlar etishmasligi bor. Bizning fikrimizcha, diniy sohada globalashuv jarayonlarini ob'ektiv vakili shakllantirish kerak, diniy diniy munosabatlarni amalga oshirish va ongning o'zi diniy jihatdan globalashuv jarayonlarining xususiyatlarini aniqlashdir. Zamonaviy dunyoda diniy ong birlashmalari, global ong ta'siri ostida multikultatsiya va integratsiya siyosati mavjud tendentsiyalari shakllantiradi [2, p. 9]. Zamonaviy dunyoda globalashuvning diniy ongida bo'lgan o'zgarishlarni isbotlash va diniy ongga olib borilayotgan o'zgarishlarni aniqlash uchun, diniy ongga ta'sir qiladigan omillarni aniqlaymiz va mavjud sharoitlarda ong rivojlanish tendentsiyalarini rivojlantirish omillarini aniqlaymiz.

Globalashuv - bu zamonaviy jahon hamjamiyatida yuzaga keladigan va uning haqiqiy rivojlanishiga xos bo'lgan jarayon. Globalashuv xarakterining asosiy tendentsiyalarini boshqa madaniy va diniy an'analar (islom, buddizm) vakillarining iqtisodiy rivojlanish va siyosatning G'arb modeliga integratsiyalashuvi va birlashishidir. Globalashuv o'zgarishlarining ob'ektlari nafaqat iqtisodiy va siyosiy sub'ektlar, balki inson faoliyatining ijtimoiy, shuningdek, ma'naviy, diniy sohalaridir.

Globalashuv - bu munozarali jarayon, ammo uni G'arblashuv bilan aniqlab bo'lmaydi, garchi, albatta, globalashuv o'zgarishlariga olib keladigan ko'p narsa G'arb qadriyatlarini bilan bog'liq. Texnogen sivilizatsiyaning tizimli inqirozining ko'rinishlaridan biri sifatida yuzaga kelgan, zamonaviylik davri bilan bog'liq bo'lgan globalashuv ayni paytda ushbu inqirozni yengib o'tishga urinish sifatida harakat qiladi [16, c.119]. Globalashuv o'zgarishlari natijasida

yuzaga kelgan ko'plab hodisalar ushbu o'zgarishlarning natijasi va paydo bo'lgan muammolarni hal qilish usullaridir. Globallashuv dinning mavjudligiga tahdid soladi, uni qo'llab-quvvatlovchi siyosiy mafkuralarni va zamonaviy dunyoda rivojlangan ijtimoiy-iqtisodiy tizimlarni yo'q qiladi. Shu sababli, din uchun zamonaviy sharoitda jismoniy qarama-qarshilik yoki dunyoviy qadriyatlar bilan birlashishni o'z ichiga olgan kurash usuli mavjud [10, c.42-43]. Ikkala variant ham ijtimoiy voqelikda sodir bo'ladi: islomiy terrorizm va evro-islom. Biroq, o'ziga xos hodisa sifatida o'zini saqlab qolish uchun din keyingi mavjudotning ushbu yo'llarini bog'lashga intiladi.

Shunday qilib, globallashuv tufayli o'ziga xos o'zgarishlarni boshdan kechirayotgan diniy ong yangi yashash sharoitlariga moslashish va dunyodagi millatlararo va dinlararo keskinlikni pasaytirish uchun globallashadi [2, p.8]. Dunyoviylik davlat-din va dinlararo o'zaro hamkorlikni tashkil etish tamoyili sifatida jamiyatning zamonaviy rivojlanishining o'ziga xos xususiyati hisoblanadi. Sekulyarizatsiya jarayonlari ma'lum darajada sekulyarizmga asoslanadi. Biroq, dunyoviylik, I.V. Ponkin davlat siyosatidagi "dinga qarshilik" va "ateizm" tushunchalari bilan bir xil emas [8, 14-26-betlar]. Jamiyatda dunyoviylik davlat-din siyosatining tamoyili sifatida davlatning diniy bo'lmagan dunyoqarashlari, turli darajadagi dindorlik (cherkovlik) va diniy birlashmalarning mustaqil sub'ektlar sifatida o'zaro munosabatlari doirasida amalga oshiriladi.

Shu bilan birga, dunyoviylik tamoyilini amalga oshirish davlatning dinlarga betaraf munosabatda bo'lishidan iborat emas. Diniy birlashmalar ijtimoiy hayotning to'la huquqli ishtirokchilaridir [6, 32-b.]. Dinlar jamiyatning ijtimoiy-siyosiy hayotida, dinlararo o'zaro munosabatlarda yaxlitlikni saqlash va to'laqonli ishtirok etishga intilish bilan birga, globallashuv mavjudligini inkor eta olmaydi va o'z faoliyatida zamonaviy dunyo tartibi sharoitlarini hisobga olmaydi, chunki bu yakkalanib qolishga va ijtimoiy-siyosiy va iqtisodiy ta'sirni yo'qotishga olib keladi.

O'ziga xosligi va o'ziga xosligini saqlab qolish uchun dinlar uchun o'zini belgilovchi zamonaviy rivojlanish tendentsiyalarini aniqlash, mavjud sharoitlardan kelib chiqib, o'z faoliyatining maqsad va vazifalarini shakllantirish muhim ahamiyatga ega. Dindorlar uchun fikrlash tarzini, diniy ongni o'zgartirish zarur ko'rinadi.

Diniy ong globallashuvi, hayotning yangi sharoitlarini qabul qilish va qayta ishlashga qodir bo'lishi, shuningdek, ularning ta'siri ostida muhim xususiyatlarni o'zgarmagan holda o'zgartirishi kerak.

Shuni ta'kidlash joizki, diniy ong globallashuvning birlashtiruvchi jarayonlariga din ko'rsatayotgan ichki va tashqi qarshilikni yechish natijasida globallashuv xususiyatlariga ega bo'ladi [3, 47-b.].

Diniy ong globallashadi, boshqa dinlar oldida raqobatbardosh bo'lish uchun rad eta olmaydigan qoidalarga qarshilik ko'rsatadi va qayta ishlaydi.

Din global birlashish va integratsiya sharoitida o'zining o'ziga xosligi va o'ziga xos xususiyatlarini nafaqat tashqi ko'rinishda, balki diniy faoliyatning ichki sohalarida, diniy ongda saqlab qolishga intiladi.

Dindorlarning ongi saqlanib qoladi va dogma, ilohiyot va falsafaning tashuvchisi hisoblanadi, lekin bu tarixiy rivojlanishga xos bo'lgan yangi xususiyatlarni oladi. Hozirgi vaziyat uchun bu globallashuv o'zgarishlari. Globallashuv g'oyalari, birlashish va integratsiya tamoyillarini e'lon qilish dinlarga, ayniqsa jahon dinlariga begona emas. Jahon dinlari aqidalarida dindorlarni jahon hamjamiyatining faoliyatini birlashtirishga yo'naltiruvchi

Buning uchun globallashuv va dunyoviy madaniyatning identifikatsiyasini rad etish muhimdir, chunki globallashuv dunyoviylikdan farqli o'laroq, yangi global madaniyatni yaratish, ongni tubdan qayta qurish va umuminsoniy dunyoqarashni yaratishni anglatmaydi [3, c. 68-82].

Biroq, J.Habermasning fikriga ko'ra, dunyoviylik va zamonaviy sekulyarizatsiya tamoyillari din va diniy qadriyatlarni zamonaviy G'arb jamiyati bilan ko'proq talab qilinadigan va raqobatbardosh bo'lgan qadriyatlarga e'tibor berishga qodir universal kategoriyalardir.

Globallashgan jamiyat - bu Xudoning mavjudligini o'z zimmasiga olmaydigan va uning o'zini o'zi ta'minlashga asoslangan holda harakat qiladigan tizimdir [12, 71-78-betlar].

Binobarin, hozirgi zamonda diniy ong dunyoviy me'yor va qoidalarga amal qiluvchi, murojaat qiluvchi ongga aylanadi. Zamonaviy jamiyatda din axloqiy va axloqiy tizimlardan biri sifatida saqlanib qolishi va umumiy dunyoviy madaniyat doirasida mavjud bo'lishi yoki zamonaviy inson uchun o'z ahamiyatini butunlay yo'qotishi mumkin.

Ushbu kontseptsiyaga ko'ra, dunyoviy ong globallashuv bosqichida zamonaviy jamiyat uchun zarur bo'lgan umuminsoniy ongga, fikrlash tarziga, shaxsning hayotiga aylanishi kerak [14].

Xulosa

Bizning fikrimizcha, dunyoviylik jamiyatning ilg'or rivojlanishi (avloddan avlodga o'tish, aksiologik tizimlarning barqarorligi, jamiyatning barqaror ta'limga integratsiyalashuvi) uchun eng muhim ma'lumotlarga ega emas.

Dunyoviylik davlat-diniy munosabatlar printsipli sifatida talabga ega, chunki uning asosida davlat va turli diniy birlashmalar o'rtasida to'liq huquqli muloqotni amalga oshirish mumkin. Bunday holda, dunyoviylik, faoliyatni amalga oshirishning umuminsoniy me'yorlari va qoidalarini e'lon qilib, o'zaro aloqalar va zamonaviy jamiyat uchun dolzarb bo'lgan muammolarni hal qilish uchun platforma bo'lib xizmat qiladi.

Zamonaviy sharoit davlat-din va dinlararo munosabatlarning barcha ishtirokchilariga, diniy ongiga ta'sir qiladi. Sekulyarizatsiya jarayonlariga e'tibor bermaslik mumkin emas. Yangi hayot sharoitlariga moslashish zarurati natijasida diniy ong globallashuv sharoitida jahon hamjamiyatiga xos xususiyatlarni egallaydi.

Bu uning tashuvchilariga ijtimoiy jarayonlarning to'laqonli ishtirokchisi bo'lish imkonini beradi. Shu bilan birga, diniy qadriyatlar va ular bilan birga axloqiy va axloqiy me'yorlar va qoidalar saqlanib qoladi. Xulosa qilib aytganda, globallashayotgan diniy ongni tahlil qilish quyidagi o'zaro bog'liq jihatlarni ajratib ko'rsatish imkonini berganligini ta'kidlash joiz:

1. Globallashib borayotgan diniy ong dinning tabiiy rivojlanishi va globallashuv ta'sirining natijasidir.

2. Diniy ongning globallashuvi zamonaviy jamiyatga xos xususiyat bo'lib, uning ma'naviy sohadagi tendentsiyalari va istiqbollarini aks ettiradi.

3. Dinlar davlat-din va dinlararo o'zaro munosabatlarda to'laqonli ishtirok etishi uchun diniy ong orqali davom etayotgan globallashuv jarayonlariga munosabatini o'zgartirishi zarur.

Mavjudlik shartlari, dunyoviy qadriyatlarning paydo bo'lishi din taraqqiyotining tabiiy evolyutsion bosqichi bo'lgan globallashuvchi diniy ongning rivojlanishiga olib keladi.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Ерофеева К.Л. Религиозное сознание эпоксидной глобализации: некоторые противоречия // Вестник Ивановского государственного энергетического университета.-2009.-№ 1.-С. 62–65.
2. Излученко Т.В. Социально-философский анализ диалогичности религиозного сознания / дис. ...философия. Наук : 09.00.11 / Излученко Татьяна Владимировна.- Красноярск, 2014.-157с.
3. Косиченко А.Г. Глобализация и религия. - Глобализация эпохи. – 2013.-№1. - С. 47-58.
4. Лобовик Б.А. Религиозное сознание и его особенности. — Киев: Наукова думка, 1986. — 244 с.
5. Минченко Т.П. К вопросу об определении религиозной идентичности в современном мире // Вестник Томского государственного университета. – 2009. – № 324. – С. 99-101.
6. Омарова З.У. Трансформация религиозного сознания: современный аспект // Философская мысль. – 2012.-№3. URL: http://e-notabene.ru/fr/article_185.html.
7. Понькин И.В. Правовые основы светскости государства и образования.-М.: Про-Пресс, 2003. – 416с.
8. Понкин И.В. Светскость государства: к вопросу определения правового содержания понятия // Образование.-2003.-№ 3. - С. 14-26.
9. Религия и глобализация и пространство Евразии / под редакцией А. Малашенко, С. Филатова.-М.: Неостром - 2005. - 343 с.
10. Спрыгина Е.А. Религия, право и глобализация: теоретико-правовой аспект // Альманах современной науки и образования.-2011-№6. - С. 42-43.
11. Субботин, Е.В. Трансформации религиозного сознания в обществе потребления // Материалы "Круглого стола", посвященного Дню философии ЮНЕСКО. Кыргызско-Российский Славянский университет / Под общ.ред. И.И. Иванова. Бишкек, 2004. – С.48-57.
12. Тетюев Л.И. Идея коммуникативного разума и социальная философия Юргена Хабермаса // Положский торгово-экономический журнал.-2010.-№3(15).-С.71-78.
13. Урсул А.Д., Урсул Т.А. Глобализация и перспективы устойчивого будущего // Юридические исследования. – 2013.-№2. URL: http://e-notabene.ru/lr/article_794.html. DOI: 10.7256/2305-9699.2013.5.794
14. Хабермас Ю.В. Религия, право и политика. Политическая справедливость в мультикультурном мире // Полис. Политические исследования.-2010.-№2.-С. 7-21.
15. Элбакян Э.С. Глобализация и эпоха религии, религия и эпоха глобализации // Религиоведение. – 2013.-№3. - С. 149-162.
16. Яценко М.П. Глобализация как форма организации исторического процесса. - Красноярск, ИПК ЮФУ, 2008. - 338 с.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 4 (3) – 2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

**“Ижтимоий-гуманитар фанларнинг
долзарб муаммолари”** электрон
журнали 2020 йил 6 август куни 1368-
сонли гувоҳнома билан давлат
рўйхатига олинган.
Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
масъулияти чекланган жамият

Таҳририят манзили:
Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани,
Кичик Бешёғоч қўчаси, 70/10-уй.
Электрон манзил:
scienceproblems.uz@gmail.com
Телеграм канал:
https://t.me/scienceproblems_uz